

Лимарєва Юлія Миколаївна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізики
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

Лымарева Юлия Николаевна

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры физики
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»*

Lymareva Yuliya

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Donbas State Pedagogical University*

Хатулева Вікторія Олександрівна

*студентка
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

Хатулева Виктория Александровна

*студентка
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»*

Khatuleva Victoria

*Student of the
Donbas State Pedagogical University*

МОТИВАЦІЯ ЯК ОСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ СВІДОМОГО НАВЧАННЯ

МОТИВАЦИЯ КАК ОСНОВА СОЗНАТЕЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

MOTIVATION AS A BASIS OF ORGANIZATION OF CONDUCTIVE EDUCATION

Анотація. У статті розкрито роль мотивації в навчально-виховному процесі, дані її види та форми, представлені основні складові мотивації і механізм їх взаємодії з метою організації процесу свідомого навчання. З огляду на природність фізики як науки, її змісту та методичного арсеналу вона здатна бути потужним засобом у формуванні здатності особистості до свідомого навчання та використання набутих навичок у неперервній освіті впродовж життя. Яскравість явищ природи зацікавлює особистість та спонукає до подальшого спостереження навколишнього світу, накопичення спектру схожих явищ, розумовій обробці отриманої інформації. Можливість відтворення або моделювання явищ та проведення експерименту мотивує до практичної навчальної діяльності. Спостереження та досліди, будучи основними методами наукового пізнання забезпечують не лише мотивацію до вивчення фізики, як шкільної дисципліни. У такий спосіб засобами фізики здійснюється загальний розвиток та становлення школяра як особистості. При цьому завдання учителя полягає у тому, щоб створити таку атмосферу навчання, яка мотивуватиме особистість на позашкільну самоосвіту та самовдосконалення.

Ключові слова: свідомість, мотивація, мотив, пізнавальна діяльність, активність, самостійність.

Аннотация. В статье раскрыта роль мотивации в учебно-воспитательном процессе, данные ее виды и формы, представлены основные составляющие мотивации и механизм их взаимодействия с целью организации процесса сознательного обучения. Учитывая естественность физики как науки, ее содержания и методического арсенала она способна быть мощным средством в формировании способности личности к сознательному обучению и использования приобретенных навыков в непрерывном образовании в течение жизни. Яркость явлений природы привлекает личность и побуждает к дальнейшему наблюдения окружающего мира, накопления спектра похожих явлений, умственной обработке полученной информации. Возможность воспроизведения или моделирования явлений и проведения эксперимента мотивирует к практической учебной деятельности. Наблюдения и опыты, являясь основными методами научного познания обеспечивают не только мотивацию к изучению физики, как школьной дисциплины. Таким образом средствами физики осуществляется общее развитие и становление школьника как личности. При этом задача учителя состоит в том, чтобы создать такую атмосферу обучения, мотивировать личность на внешкольное самообразование и самосовершенствование.

Ключевые слова: сознание, мотивация, мотив, познавательная деятельность, активность, самостоятельность.

Summary. The article reveals the role of motivation in the educational process, data on its types and forms, presents the main components of motivation and the mechanism of their interaction in order to organize the process of conscious learning. The content of physics as a science, its content and methodical arsenal can be a powerful tool in shaping the individual's ability to consciously learn and use acquired skills in lifelong education. Natural phenomena are interested in the personality and encourage the further observation of the surrounding world, the accumulation of a spectrum of similar phenomena, and the mental processing of the information received. Ability to reproduce or simulate phenomena and conduct an experiment motivates practical training activities. Observations and experiments, being the main methods of scientific knowledge, provide not only the motivation to study physics as a school discipline. In this way, the means of physics are the general development and formation of the student as a person. In this case, the task of the teacher is to create an atmosphere of learning that will motivate the person for extracurricular self-education and self-improvement.

Key words: consciousness, motivation, motive, cognitive activity, activity, autonomy.

Постановка проблеми. Проблема мотивації не є новою, але на даному етапі розвитку науки і освіти досягла своєї кульмінації. Бажання вчитися і отримувати усвідомлені знання втратило свою актуальність. Аналіз останніх досліджень, бесід з практикуючими вчителями загальноосвітніх шкіл, відповідей школярів на питання опитувальника, дозволяють відзначити низький або недостатній рівень мотивації до навчання. Значна частина школярів взагалі не ставить перед собою ніяких цілей стосовно власної освіти. Все це свідчить про те, що перед сучасними педагогами гостро стоїть проблема створення спеціальної методики формування свідомо вмотивованої особистості.

Аналіз актуальних досліджень. В сучасній літературі чимало досліджень, присвячених зазначеній проблемі. В більшості дослідження обмежується актуальністю проблеми та важливістю винайдення універсальних методів мотивації особистості до навчальної діяльності. Інші джерела подають практичний досвід мотивації для конкретних навчальних ситуацій. Нажаль, відсутні дослідження щодо загального підходу до винайдення методів формування стійкої свідомої мотивації навчання особистості.

Мета статті. Тому, метою статті ставимо дослідити основні точки на які спирається мотивація і її місце в організації свідомого навчання, показати у який спосіб засобами фізики може реалізовуватися мотивація до подальшої самоосвіти та самовдосконалення особистості.

Виклад основного матеріалу. Для професійної освіти мотивація навчально-пізнавальної діяльності — це спроби особистості досягти певного рівня розвитку в професійній діяльності, в основі якої лежать глибокі, потужні і різноманітні професійні та професійно-орієнтовані знання, вміння і навички. У свою чергу, ця потреба викликає певний інтерес, поштовх, дає сенс навчально-пізнавальної діяльності майбутнього фахівця [3, с. 203].

Метою нового змісту освіти є переорієнтація навчання на гуманізацію, створення необхідних умов для самореалізації людини як особистості. Генеральну лінію вдосконалення освіти становить індивідуалізація, диференціація, гуманізація і само-

виховання, які лежать в основі організації свідомого самонавчання особистості [1].

Під самоосвітою розуміють процес отримання знань з ініціативи самої особистості у зручний для неї час і який контролюється самою особистістю. Таким чином, виникає необхідність в організації екстреної допомоги викладачеві. Першим кроком до вирішення цієї проблеми є вирішення проблеми мотивації навчальної діяльності. Кожен педагог погодиться, що саме мотивація є відправною точкою в діяльності. Ще більшого значення вона набуває коли мова йде про самоосвітню діяльність. Говорячи про педагогічну діяльність, доцільно усвідомити що є найбільш важливим у педагогічній діяльності: мотивація навчання або навчання мотивації? Безумовно, друге є підставою першого: не володіючи чимось, не можна його використовувати.

Реалізація в навчальному процесі принципу наступності навчання забезпечує неперервність мотивації. Так, підставою для закріплення вивченого матеріалу і мотивацією до вивчення подальшого буде повсякденне життя, а не високі матерії.

Виділяють п'ять основних методів мотивації:

- матеріальну винагороду;
- співучасть;
- підвищення особистого авторитету;
- підвищення соціального авторитету;
- емотивні методи.

Спочатку педагог використовує зовнішню форму мотивації: певні дії спрямовані на те, щоб долучити до співпраці. Слід акцентувати увагу на тому, що мотивувати необхідно дією, а не заклик до дії. Мотивація являє собою безліч психічних процесів і ефектів, що лежать в основі здібностей людини визначати ставлення до очікуваних наслідків і обраним напрямом і зменшувати витрати енергії.

Кінцевою метою мотивації в діяльності вчителя є формування внутрішньої мотивації учнів, яка представляє собою справжні бажання і потреби, які змушують діяти. Самомотивація — це вищий рівень мотивації, який виходить з внутрішніх стимулів людини.

Стабільна мотивація визначається такими рисами:

- спрямована на самовдосконалення;

- приносить задоволення від подолання чергової вершини;
- кожне досягнення є стимулом до подолання наступної перешкоди;
- супроводжується самозадоволенням;
- стійка самоосвітня пізнавальна діяльність.

Таким чином, розумовий розвиток характеризується і тим, що відображається в свідомості, і ще в більшій мірі, як відбувається це відображення. Паралельно з інтелектуальною готовністю особистості до активної діяльності необхідно акцентувати увагу на діяльнісний характер відносин суб'єкта по відношенню до об'єкта пізнання [4, с. 40].

Проблема пізнавальної активності — одна з основних у педагогіці і педагогічній психології, вона включає кілька складових: мотиваційну сферу, навчання мисленню, розвиток пізнавальних інтересів, формування самостійності, визначення розумових здібностей, а також придбання таких якостей як спостережливість, цілеспрямованість, відповідальність [3, с. 202].

Розрізняють активність: внутрішню (розумову) і зовнішню (моторну), причому важливі обидва компонента.

- Головними ознаками пізнавальної активності є:
- творча спрямованість;
 - інтелектуальна спрямованість;
 - творча самостійність [2, с. 143–144].

Сучасна освіта націлюється на розвиток і формування соціально зрілої, працьовитої, творчої особистості, професіонала, мобільного на ринку праці, здатного до адаптації і максимальної реалізації власного творчого потенціалу. Досягти цього можна за допомогою широкого впровадження нових інформаційних технологій, побудованих на принципах гуманістичного підходу, особистісно-орієнтованої освіти, здатних зберегти цінність кожної особистості в умовах функціонування навчального закладу [5, с. 229].

Внутрішні мотиви навчально-пізнавальної діяльності щодо структури навчальних мотивів можна класифікувати на дві групи: пізнавальні мотиви і мотиви досягнення. В основі перших лежить інтерес, других — прагнення до успіху. Для других пізнавальна діяльність є засобом досягнення мети, а для перших — сама діяльність є метою. Тому, можна стверджувати, що пізнавальною є така мотивація, при якій нові знання збігаються з метою пізнавальної діяльності, а мотивація досягнення — з мотивацією, при якій діяльність є засобом досягнення мети, яка знаходиться поза пізнавальною діяльністю. Тобто, мотивацію досягнення необхідно підпорядкувати мотивації пізнавальній, яка самостійно визначає напрямки і рівень активності людини [6, с. 20].

Головною метою у навчальному процесі має бути не отримання оцінок (мотивація досягнення), а засвоєна система міцних, різноманітних знань, умінь і навичок, всебічний і гармонійний розвиток влас-

ної особистості. Наявність пізнавальної мотивації забезпечує поступове просування вперед, оскільки відбувається зміщення зовнішнього мотиву на мету певного етапу професійної підготовки [3, с. 205].

Прийоми розвитку пізнавальних мотивів можна розділити на дві групи:

- 1) зацікавленість змістом навчального матеріалу — новизна повідомлення, приклади їх художньої літератури, використання екологічного спрямування матеріалу, історичні факти, факти з життя вчених, інформація про розкриття можливостей людини і ін.
- 2) зацікавленість процесом навчання — використання роздаткового матеріалу і технічних засобів навчання, комп'ютерної техніки, демонстраційного експерименту та інших засобів наочності, залучення до ігрової діяльності, проблемне навчання і т. ін.

Завдання педагога, спираючись на формулу успіху Е. Бравермана, — правильно організувати використання прийомів різних груп і їх взаємозв'язок

$$У = М + (ПІ + УІ + ЗІ + ВІ) + СЗ$$

де: У — успіх;

М — мотивація;

ПІ — пошук інформації;

УІ — усвідомлення інформації;

ЗІ — запам'ятовування інформації;

ВІ — використання інформації;

СЗ — систематичність занять [6, с. 166–167].

Будучи фундаментальною наукою про природу, фізика має потужний арсенал засобів формування мотивованої особистості. Безумовно, що це є спостереження та досліди. Організоване у такий спосіб навчання задовольняє основні вимоги природного розвитку особистості: природність, наочність та практичний діяльнісний підхід.

При цьому під **природністю** розуміють:

- природний розвиток учня: відповідність вікових та розумових можливостей;
- опора на спостереження природних явищ, як базових у вивченні навколишнього світу;
- фундаментальність природних законів: непливовість людини на перебіг природних явищ;
- нескінченна пізнаваність природи;
- універсальність природних законів для різнобічного вивчення та дослідження природи.

Наочність навчання:

- забезпечує підсвідоме сприйняття інформації;
- сприяє цілісному сприйняттю інформації;
- дає можливість максимально точного відтворення.

Практичність матеріалу:

- сприяє усвідомленню необхідності вивчення;
- переконання у доцільності обраних методів вивчення;
- урізноманітнення підходів до вивчення (різні аспекти).

Діяльнісний підхід забезпечує:

- наочність навчання;

- розумне сприйняття;
- невідомість мотивації;
- необхідність урахування різнобічності явища одночасно;
- підсвідоме засвоєння.

Беручи до уваги активність старшокласників не слід забувати той факт, що лівова доля у їхній мотивації належить профорієнтаційній роботі. Усвідомлення такими школярами своєї власної подальшої сфери діяльності значною мірою спрощує формування в них стійкої мотивації.

Висновки. Мистецтво мотивації — унікальний інструмент в руках педагога, але використовувати його необхідно постійно не тільки для того щоб не дати «згаснути вогнику зацікавленості», а й для того щоб самовдосконалюватися. Кожен вчиться у того середовища і того оточення, в якому знаходиться.

Неможливо розвинути мотивацію, можна лише сприяти цьому розвитку. Апарат фізики як науки та навчальної дисципліни дає можливість досягти максимально можливого рівня стійкої мотивації навчання особистості. В процесі заняття кожен повинен бути максимально активний. Незважаючи на безліч методів, способів і форм навчання, вони не можуть бути корисні одночасно. Для ефективної побудови процесу навчання необхідно орієнтуватися на індивідуальність особистості, організувати планованість і систематичність діяльності.

Зважаючи на вище зазначене, перспективи подальших розвідок бачимо в дослідженні ефективності методів мотивації, встановленні дидактичної значущості та методичної доцільності їх використання на різних етапах навчального процесу з фізики.

Література

1. Кирхлер Э., Родлер К. Мотивация в организациях. — Харьков: Гуманитарный центр, — 2003. — 12 с.
2. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: Підручник. — К.: Знання-Прес, 2003. — 418 с.
3. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: Збірник наукових праць / За ред. І. А. Зазюна та Н. Г. Ничкало. — Київ, 2003. — с. 202–209.
4. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. — М.: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС, 1999. — Кн.1–576 с: ил.
5. Харламов И. Ф. Педагогика: Учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. — М: Высш. шк., 1990. — 562 с.
6. Шарко В. Д. Сучасний урок фізики: технологічний аспект / Посібник для вчителів і студентів. — К., 2005. — с. 164–167.